

YNKB og Morten Bencke: Den Fælles Køkkenhave

Denne tekst er en kollektiv tekst, skrevet fra den 16. til 18. januar 2012, på baggrund af individuelle tekstudkast, stikord, brudstykker med mere.

ArtReach

Nikolaj Kunsthal har i sit ArtReach-program fremsat et ønske om at udfordre sine egne institutionelle rammer ved at forsøge en bevægelse ud af sine kendte udstillingslokaler for at søge nye og ukendte horisonter. En veltimet vision kan man sige, der passer fint i takt med tidens internationale tendenser for, hvad kulturinstitutioner gør.

Nikolaj Kunsthals idé med ArtReach var bl.a. et velmenende forsøg på at få kunsten ud til brokvarterene ud til dér, hvor størstedelen af hovedstadens befolkning bor. Dette er noget, som vi i YNKB har arbejdet med længe, og vi ved derfor, at det ikke er så let, som det lyder.

Arbejdsmetode

Allerede i vores indledende diskussioner bestemte vi os for, at vores bidrag skulle være et projekt, der støttede op bag, videreførte og udvidede allerede igangværende aktiviteter, som var meningsfyldte for området. Dette gjorde vi blandt andet for at undgå at bidrage til den eventkultur, der præger mange af de initiativer, der har været iværksat på Nørrebro af kunstnerisk og kulturel art.

Især på Blågårds Plads har der gennem årene været utrolig mange kulturelle aktiviteter, som alle har haft en meget kort levetid. Dette medfører ofte, at en del af den viden og tillid, der opbygges, forsvinder, så snart eventen er forbi. Desuden er det altid utrolig svært at komme udefra med et projekt, som de lokale beboere ikke selv har været med til at starte. Dette fører ofte til en fremmedgørelse og en mistillid over for projektet. Så i stedet for en spektakulær kunstevent, der pludselig ville være forbi, ville vi med vores bidrag gerne igangsætte initiativer, der kunne fortsætte og overtages af lokale beboere og fungere på længere sigt. Vores mål var altså at tage initiativ til et kunstprojekt, der kunne opleves som meningsfyldt, og som kunne opfylde et latent behov på Nørrebro.

Efter en research-periode på tre måneder, fra oktober til årsskiftet 2010, med gåture flere gange om ugen samt samtaler og tilfældige møder med beboere gik vi langsomt i gang med at nærme os et muligt projekt. På en gåtur i området omkring Blågårds Plads fandt vi et forsømt højbed i gården bag kulturhuset på Kapelvej. Der groede en masse ukrudt og forvoksede planter og buske i stedet for de krydderurter, der engang var sået. I kulturhuset på Kapelvej ligger også det køkken, der laver den mad, som bliver serveret til Støberiets succesrige folkekøkken. Folkekøkkenet, som blev startet op af aktivister, serverer hver onsdag mad til ca. 200 mennesker for 30-40 kr. pr. måltid og er et af de initiativer, som bedst har formået at bringe lokale beboere sammen på Nørrebro. Her så vi en enestående mulighed for at kombinere en række succeskriterier for vores bidrag og deltagelse i ArtReach, som vi allerede havde skitseret i samarbejde med Støberiet (se illustration).

I samtale med kokkene i køkkenet på Kapelvej og medarbejdere på Støberiet fandt vi på *Den Fælles Køkkenhave*, som kort og godt er en have, der skal støtte op om Støberiets Folkekøkken gennem en lokal produktion af grøntsager og krydderurter. *Den Fælles Køkkenhave* er et lokalt projekt, der forsøger at skabe et fællesskab omkring fødevarerforsyning: at dyrke sunde og økologiske grøntsager og kunne følge dem fra jord til bord. Samtidig er det et projekt, der kan synliggøre nødvendigheden af og muligheden for selv at producere en del af det, man spiser, selvom man bor på "stenbroen". Vi ville lave et sted, hvor folk tilfældigt kunne droppe forbi og engagere sig, hvor man kunne have samvær i fri luft, og folk i alle aldre kunne være med. En byhave som socialt mødested.

Vi fik lavet et logo, et hjerte og to gulerødder, for at folk kunne genkende initiativet. Vi indrykkede annoncer i lokalavisen, uddelte flyers og ophængte plakater i området og inviterede alle interesserede til et stormøde på Støberiet.

Byhaver

På Nørrebro, så vel som andre steder i København og andre byer i verden, ikke mindst de store byer i USA, er der de seneste tyve år iværksat talrige byhave-projekter. Det sker især i perioder med økonomisk krise og stigende fødevarepriser. Initiativtagerne har været beboere, aktivister og kunstnere.

På Nørrebro i København har mange af disse initiativer været knyttet til kampen for bevarelse af Folkets Park og været sat i værk af Økologiske Igangsættere. Som eksempel kan nævnes *Have på en nat* ved Sankt Hans Torv eller netop haven og højbedene bag Kapelvej. I dag kan nævnes andre initiativer, som for eksempel gruppen Dyrk, der arbejder med mobile højbede og har etableret en have på taget af Blågård Skole.

Højbedene bag Kapelvejens kulturhus blev opført af Økologiske Igangsættere som en del af en vision om at gøre stenbroen både grøn og bæredygtig, med både sociale og økologiske perspektiver. Da igangsætterne gik til værks i vinteren 1993, var de ca. 20 friske lokale beboere, som i første omgang søgte tilladelser hos brandvæsenet, Vejdirektoratet, kommunens parkafdeling, samt søgte penge hos Den Grønne Fond og Kulturby 96. I anden omgang blev asfalt og beton endelig fjernet, og bunker af affald blev kørt derfra, samtidig med at jord og genbrugsmursten blev kørt ind.

Reparation

Vi ser *Den Fælles Køkkenhave* som en nødvendighed, som en reparation af en allerede etableret, men forsømt køkkenhave. Men også som en udvidelse, i form af fire nye højbede foran kulturhuset ud mod gaden, en reetablering af kompostsystemet og en reartikulering af behovet for disse steder. Ønsket om at reparere og kultivere haven udspringer af vores daglige engagement igennem mange år på Nørrebro, men også af vores fælles kunstneriske praksis, der snarere end med billedet i sig selv arbejder med den praktisk anvendelige virkelighed.

I YNKB har vi opereret med begrebet 'reparation' som et både teoretisk og praktisk begreb. Det at reparere er og har gennem alle tider været en del af den daglige tilværelse for mange mennesker. Men det er en aktivitet, der kræver gode ideer, omtanke og et praktisk forhold til omverden. Ved at bruge begrebet i et kunstnerisk projekt ønsker vi ikke at hæve os over alle de mennesker, der gennem tiderne har repareret ødelagte eller udslidte objekter: lappet cykler, syet knapper i, stoppet sokker, forlænget levetiden for billigt producerede produkter eller repareret genstande, der har en særlig betydning. Vi ønsker snarere at gøre opmærksom på reparation som en bæredygtig og kreativ aktivitet.

En markant udvidelse af højbedene på Kapelvej er etableringen af en ny have bag biblioteket på Blågårds Plads. Den blev allerede planlagt i foråret 2011, men er endnu ikke udført og vil derfor fortsætte udover ArtReach-projektets tidsramme. Her vil vi åbne biblioteket op til *Den Fælles Køkkenhave* i form af et frodigt 'orangerie' og en permakulturhave (jordbrug med stor bæredygtighed og biodiversitet) med skyggefulde frugttræer, bærbuske og espalier og et hønsehus med kaglene høns i en nyetableret hønsegård. En lignende have skabte Kanonklubben allerede i atriumgården på Peder Lykke Centret på Amager i 1970, den eksisterer stadig og har i over 40 år været til glæde for beboere og personale på Ældrecentret.

Undersøgelsen

Det er relevant at spørge, hvad der motiverede os til at sige ja til at medvirke som en del af ArtReach-projektet, da vi blev inviteret. Et incitament har været undersøgelsen af kunstinstitutionens rammer og dens rolle som politisk aktør, herunder altså en undersøgelse af hvad ArtReach-konceptet 'kan' og 'skal kunne', 'er' og 'kan være'.

Det gjorde vi os mange overvejelser om allerede før projektets egentlige begyndelse, hvilket blandt andet er tydeligt, når vi kigger tilbage på de mange referater og noter fra utallige diskussioner og møder. Som fx i følgende uddrag af et referat:

"pladsen synes allerede at være overstimuleret af projekter, der endvidere ofte har et 'eventformat' fordi projekterne indenfor institutionens rammer ofte skal kunne vurderes: 'succes el. fiasko' - både socialt og kunstnerisk (faktisk synes den sociale events succes ofte at ligge til grund for den

kunstfaglige vurdering... hvilket gør det umuligt at lave et kunstprojekt af kvalitet / der er inter-essant på andre præmisser end de, der gør værket / handlingen genkendelig som succes.)

Det er desuden ofte kunstinstitutionen snarere end dér hvor der egentlig ageres, der i sidste ende vurderes 'oppe' og 'ude fra'...

Vi snakkede om at der lidt er to bevægelser på spil.

Den ene bevæger sig fra Nikolaj Kunsthal og ud på Nørrebro. Den anden bevægelse går fra Blågårdsplads og tilbage til Nikolaj igen..."

(Citat fra 1/12/2010 - på falafel-bar efter møde.)

Hvis Nikolaj Kunsthal åbent spørger, hvad samtidskunsten kan som lokal kraft for unge, vil vi med en vis rimelighed kunne spørge, hvordan Nikolaj Kunsthal vil agere som kunstinstitution uden for sine fire vægge, i et kunstnerisk felt hvor værkkategoriseringen er blevet søgt afmonteret og erstattet i en undersøgelse af relationerne mellem æstetik og social virkelighed? Hvor sætter Kunsthallen grænserne for, hvornår dens institutionelle rammer er blevet tilstrækkeligt udfordret? Hvor vidt er kuratorerne villige til at diskutere deres egne roller som politiske aktører? I hvilket omfang er Kunsthallen villig til at skabe lokal fortrolighed og positive relationer som en aktiv del af ArtReach?

Vi har alle i YNKB en erfaring med at arbejde aktivistisk, på gadeplan, og uden nogen form for institutionel opbakning. Meget af den kunst, vi i fællesskab har produceret, stammer fra en kunstnerisk tradition, der forsøger at opstille, synliggøre og praktisere utopier. Det er en kunsttradition, der flytter det kunstneriske udtryk fra en objektorienteret praksis til et samfundskritisk sprog og derfor heller ikke vil kunne undgå at problematisere, hvordan kunstinstitutionerne faciliterer en instrumentalisering af kunsten.

Instrumentalisering af kunsten

At kunstnere, bevidst eller ubevidst, let bidrager aktivt i *gentrificerings-processer*, og sammen med stater, kommuner, lokale iværksættere og boligspekulanter er med til at forhøje huspriser, tiltrække investeringer og presse udsatte beboere ud af kvarterer – og ikke engagerer sig i lokal og social infrastruktur – er ikke nogen nyhed i dag. Alligevel lader det til, at diskussionen om kunstnerens rolle ofte stopper her. Offentlig kunst bliver i stadig stigende grad brugt 'biopolitisk', i et forsøg på at mobilisere og aktivere borgere i samfundet. Håbet er, at man gennem kunsten kan lære borgeren at være en god borger.

Disciplineringen foregår i skolen, på arbejdspladsen og fortsætter i det offentlige rum. Her er det, som om kunsten og byens udformning, med dens økonomiske, politiske, teknologiske og bureaukratiske følgesvende, i stadig højere grad instrumentaliseres for at møde specifikke krav fra staten og kapitalen. Kunsten skal i dag altså ikke kun underholde, tiltrække investeringer og være belærende, men også aktivere borgeren til at blive en del af det såkaldte 'fællesskab'. Men dette 'fællesskab' er nøje analyseret, kalkuleret, og reglerne for, hvordan man opfører sig, er fast definerede. Borgerne hedder deltagere, budgettet er stramt, og målet er klart. Her er der ikke plads til tilfældigheder, ineffektivitet, afvigelse og fordybelse.

De institutioner, der hidtil har kendetegnet fællesskabet inden for velfærdsstaten, er i dag under afvikling. Offentlige bade, biblioteker og kulturhuse oplever nedskæringer og trues med lukning. Man ensretter, normaliserer og kriminaliserer visse typer af kultur. Senere forsøger man så at lappe og forny, i en zombieagtig form, gennem en påtaget deltagelse i samfundet, i tilrettelagte oplevelser med kunst.

Kunsten er for længst blevet overinstrumentaliseret og skal dække alt for mange krav til at være fri. Det, som borgmestere, byplanlæggere, kulturmedarbejdere, kuratorer, boligspekulanter og iværksættere ønsker, er noget, der ligner kunst i forbifarten. Kunsten og kunstneren er mere end nogensinde noget, der blot passerer forbi, videre til næste projekt; en ny kurator, et nyt budget, et nyt mål. Tilbage står der ofte et eller andet skrammel, en mislykket vision, et bevis på at ingen tog lokalbefolkningen seriøst.

Idéen om, at inklusion i et offentligt kunstprojekt kan løse den strukturelle ulighed i samfundet eller et lokalkvarter, er ikke kun naiv, men også med til at skabe eksklusion. For på samme måde som at åbenhed kan være en retorisk fælde, er inklusion for inklusionens skyld ofte med til at homogenisere forskelligheder og svækker dermed mulighederne for overhovedet at være uenig. Således har kunsten med dens åbenhed, sociale deltagelse og (ekskluderende) inklusion været med til at skabe en falsk lighed mellem dem, som har adgang til at blive hørt, og dem som normalt ikke bliver hørt. Det, der ellers er dybt alvorligt, og måske endda

kriminelt, er tilladt i kunsten, men kun så længe den forbliver adskilt fra dagliglivet og optræder under etiketten 'kunst'. På den måde kommer den socialt-engagerede kunst meget ofte til at arbejde hen mod de samme mål som de politikere, den måtte være uenig med. De er blevet bildt ind, at kunst og kreativitet kan redde verden, om ikke andet så en del af den, men hvad de nok i virkeligheden håber på er, at den kan redde profitten og løse de sociale problemstillinger, som staten ikke selv kan overskue.

Den åbne undersøgelse

Vores interesse for disse relationer og 'konflikter' og vores måde at anskue disse som materiale er baseret på et nysgerrigt, undersøgende blik. Vi ser ArtReach som en åben undersøgelse. Og for at være en undersøgelse er det essentielt ikke at tro, man kender svaret på forhånd. Der er mange idéer om, hvad ArtReach-projektet skal være og skal kunne, men hvis det skal noget til fordel for lokale borgere på Nørrebro, er det vigtigt ikke at styre, hvordan relationer og forhold udvikler sig hen imod kategorier som 'succes' og 'fiasko'.

Det er sådan, vi forstår behovet for kunsten i den tid, vi lever i. Ikke som en forlængelse af modernismen med krav om noget nyt og unikt, men som et bud på en kontekstuel, helhedsorienteret, bæredygtig og inkluderende kulturel og kunstnerisk tænkning, som – i stedet for at reproducere det kapitalistiske konsum og vækstsamfund – bygger på selvforsyning, solidaritet og gavmildhed.

Dette kan i en kunstkontekst gøres ved at skabe steder i lokalmiljøet, som folk kan overtage som mødesteder, deres eget museum eller en økologisk byhave, initiativer, der udspringer af og udvikler mikrokulturer i det lokale, som allerede er i skred. Det vil sige lange kunstprojekter, der kunne udvikle sig til permanente projekter, der ikke kan realiseres på en udstillingsmåned eller to, men tager flere år at gennemføre og udvikle.

Midt i byen ligger *Den Fælles Køkkenhave*, åben og uden hegn, integreret i det rum, hvor de unge og andre mødes og færdes dagligt. Man kan spørge, hvorfor der ikke har været hærværk, hvorfor ingen har ødelagt de sarte planter, der i skyggen kæmper for overlevelse? Kan de have en afsmittende effekt, som kan få betydning for beboernes liv, de unges liv og nye utopier i byen? Sådan har vi tolket og afkodet processen. Vi ved ikke det hele. Men vi ved nok og har lært meget. Det er et spørgsmål om at genanvende og praktisere det, vi allerede ved i små forsøg med bæredygtige utopier.